

Yttrande över promemorian Ändrade ersättningsregler för användning av musik

Detta yttrande avges av Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation (SAMI).

SAMI företräder utövare på musikområdet och är den organisation som administrerar deras rätt till ersättning vid offentligt nyttjande av ljudupptagningar enligt tvångslicensen i 47§ URL upphovsrättslagen (URL). SAMI samlar även in ersättning till fonogramproducenterna enligt särskild överenskommelse med International Federation of the Phonographic Industry, IFPI, Svenska Gruppen. SAMI företräder drygt 56 000 svenska artister och musiker och företräder därutöver ett mycket stort antal utländska rättighetshavare med stöd av ömsesidighetsavtal (representationsavtal) med utländska utövarsällskap.

Inledning

SAMI ser allvarligt på de ekonomiska konsekvenserna som RAAP-domen¹ och den föreslagna ändringen medför för svenska artister, musiker och indiebolag. Att ömsesidighetsprincipen avskaffas innebär betydande intäktsbortfall för dessa rättighetshavare, en försämrad förhandlingsposition i synnerhet gentemot USA samt en ökad övergång till friköpt musik² vilket i sin tur innebär ännu lägre ersättningar på sikt. Detta skulle långsiktigt underminera den svenska musikbranschen.

Det framgår tydligt av promemorian att regeringen hörsammat och förstått att både de direkta och indirekta konsekvenserna av domen är allvarligt negativa för Sverige i allmänhet och svenska musiker och artister i synnerhet. Samtidigt vill vi understryka att förslaget, som kommer att få omfattande följder, inte har genomgått en grundlig och mer djupgående konsekvensanalys. Det menar vi hade varit starkt motiverat med tanke på frågans stora

¹ EU-domstolens mål C-265/19 [Recorded Artists Actors Performers].

² Med friköpt musik (eller royaltyfri musik, ibland även kallad olicensierad musik) avses musik där musikskaparen överlåtit samtliga exklusiva rättigheter och ersättningar för all framtid, så kallad total buyout.

betydelse för såväl musikens ekosystem som rättighetshavare, distributörer och musikanvändare.

SAMI välkomnar regeringens avsikt att fortsätta driva frågan om förändringar på EU-nivå som skulle ge medlemsstaterna möjlighet att ställa ömsesidighetskrav gentemot länder som begränsat erkännandet av svenska musikinspelningar. SAMI menar dock att regeringen, mot bakgrund av att domen fortfarande är föremål för överväganden på EU-nivå, kan avvakta med genomförandet till dess att kommissionen lämnat slutligt besked om ändring av EU-lagstiftningen.

Detta remissyttrande fokuserar – med hänsyn till SAMI:s ansvar för insamlingen³ – huvudsakligen på musikanvändning på offentliga framförandemarknaden, men de konsekvenser som redogörs för är självfallet på liknande sätt tillämpliga på radio- och TV-företagens musikanvändning. När det gäller public service-företagen är det särskilt angeläget att framhålla vikten av att regeringen gör en översyn av anslagstilldelningen. Detta för att säkerställa att musikanvändningen inte påverkas negativt av nödvändiga prisjusteringar till följd av RAAP-domens implementering i svensk lagstiftning.

De prishöjningar som förordningsändringen kommer medföra kan inte komma mer olägligt. Många musikanvändare är hårt pressade efter de senaste årens utmaningar med pandemi, energikris, inflation och följderna av det vilket inneburit kraftigt ökade kostnader. SAMI, vars prissättning följer årligt konsumentprisindex (KPI), har sedan 2023 haft rekordhöga indexjusteringar. Om SAMI med mycket kort varsel tvingas höja priserna ytterligare kommer det att ha en direkt negativ påverkan på svenska företags och myndigheters ekonomi och administrativa börda. Därutöver skulle det också negativt påverka musikanvändarnas förtroende för SAMI och synen på organisationens insamlingsarbete. Detta är relationer som tagit år och ibland decennier att bygga upp.

Omförhandling av avtal och ersättningsnivåer samt administrering av fakturor och redovisning, kommunikation med musikanvändare och berörda artister och musiker m.m. kräver lång framförhållning. Eftersom förändringarna föreslås träda i kraft mitt i ett löpande budgetår kommer prisjusteringarna dessutom komma som en stor överraskning för användarna, vars kostnader redan är budgeterade. Om ändringarna i stället införs med god framförhållning kan SAMI genomföra förändringarna på ett – både för musikanvändarna och medlemmarna – strategiskt hållbart sätt och därigenom mildra de allvarligaste negativa effekterna. Det vore rimligt att ge SAMI och andra berörda aktörer åtminstone ett år för omställning och att ändringarna inte träder i kraft före den 1 januari 2026.

RAAP-domen och dess konsekvenser

Som framgår av ändringspromemorian syftar de ändringar som föreslås till att anpassa svensk rätt till EU-domstolens dom i det s.k. RAAP-målet.

Domen innebär att EU-rättens princip om nationell behandling⁴ ska gälla fullt ut. Därmed omfattas även inspelningar från WPPT-länder utanför EU/EES oberoende av om det andra

³ Som framgår av regeringens promemoria (s.10) är det i praktiken, baserat på en överenskommelse mellan SAMI och Ifpi, SAMI som tillhandahåller avtal till den som exempelvis spelar musik offentligt såsom i en butik eller restaurang och Ifpi som tillhandahåller avtal till den som använder inspelad musik i exempelvis radio och tv.

⁴ Se artikel 8.2 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/115/EG av den 12 december 2006 om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter.

landet erbjuder ett motsvarande skydd för inspelningar med svensk anknytning. Att möjligheten att uppställa krav på ömsesidighet skrotas kommer att få störst betydelse i relation till USA (den amerikanska musikindustrin är den ledande musikexportören globalt). Detta eftersom inspelningar med svensk anknytning inte åtnjuter en motsvarande rätt till ersättning i USA, d.v.s. inte tillerkänner utövare och producenter någon ersättning när deras inspelade musik används för överföring i amerikansk radio/TV eller för offentligt framförande i butik, restaurang, diskotek etc.

Domen som meddelades redan 2020 har blivit kraftigt ifrågasatt och flera länder som, liksom Sverige, valt att uppställa krav på en ömsesidighet har påtalat behovet av en direktivändring på EU-nivå som medger att medlemsländerna även fortsättningsvis kan tillämpa principen om ömsesidighet i förhållande till länder som saknar anknytning till EES.⁵

Ömsesidighetsprincipen är central för att skapa rättvisa och hållbara internationella avtal. Härigenom kan Sverige och EU skydda sina intressen, främja investeringar och samtidigt stärka samarbetet med andra länder. Att rättigheter och skyldigheter bör vara likvärdiga mellan parterna gäller generellt för frihandelsavtal och bör gälla även för skydd av immateriella rättigheter, inklusive upphovsrätt och närstående rättigheter. Genom reciprocitet ges tredjeländer som inte tillerkänner utövare och producenter en rätt till ersättning när musik tillgängliggörs för allmänheten, incitament att införa en sådan rätt.

Att frångå reciprocitet innebär att man allvarligt underminerar EU:s förhandlingsposition gentemot framför allt USA i ett kritiskt globalt handelspolitiskt läge där länder till exempel hotar med tullar. Genom att avstå från denna påtryckningsmekanism försvagas möjligheterna framöver att få ersättning från linjär radio och offentligt framförande som idag inte utgår från den amerikanska marknaden.

Den föreslagna ändringen kommer att få allvarliga ekonomiska konsekvenser

Som även framgår av regeringens promemoria, kommer den föreslagna ändringen att få allvarliga ekonomiska konsekvenser för svenska artister och musiker samt svenska indiebolag. En överföring av ersättningar till medverkande på tidigare oskyddad repertoar kommer att leda till en betydande minskning av ersättningar till dem som idag uppstår ersättning.

Erfarenheterna från bland annat Nederländerna och Danmark visar att priserna inte kommer kunna höjas i en sådan omfattning att de täcker upp för överföringen till medverkande musiker på tidigare oskyddad repertoar. På den svenska marknaden finns det flera segment som kan få mycket svårt att hantera stora och hastiga kostnadsökningar. Den svenska handeln, med dess låga marginaler och stora hyreshöjningar, är ett sådant exempel. Även om priserna skulle kunna höjas för andra segment skulle en sådan ökning vara omintetgjord om en större aktör inom handeln säger upp ett avtal som avser en kedja av butiker.

Även om priserna potentiellt skulle kunna höjas i tillräcklig grad skulle svenska artister och musiker ändå bli förlorarna på längre sikt. Risken är stor att användningen av friköpt musik eller helt AI-genererad musik skulle öka, alternativt att musikanvändningen skulle upphöra helt.

⁵ Över tid har, vilket framgår av promemorian, domen och dess konsekvenser behandlats i EU-kommissionens arbetsgrupp för immaterialrätt (upphovsrätt) och kommissionen har också initierat och genomfört ett flertal studier och offentliga samråd rörande frågan om internationell tillämpning och presenterade så sent som under innevarande år (2024) en rapport baserad på en s.k. Targeted Consultation, dock utan att ta slutlig ställning under innevarande mandatperiod. Det är i skrivande stund oklart hur den nya kommissionen kommer att agera i frågan. SAMI beklagar detta.

Detta gäller i synnerhet på offentligt framförandemarknaden. En marknad som utgör en stor del av SAMI:s insamling (38 % år 2023) och inbringar mer ersättning än radio- och TV-marknaden (25 % år 2023).⁶ Detta kommer på sikt att minska ersättningarna till svenska artister och musiker ytterligare.

Med hänsyn till bakgrunden till de ändringsförslag som regeringen lägger fram ser inte SAMI anledning att i sak djupare kommentera EU-domstolens dom eller förslaget författningstekniska utformning. SAMI menar dock att det finns anledning att särskilt framhålla att de föreslagna ändringarna får, särskilt med beaktande av den korta tidsfristen, en direkt och tydlig negativ ekonomisk inverkan på de ersättningar som svenska artister och musiker uppbär med stöd av 47 § upphovsrättslagen. En bestämmelse som utgör en inskränkning av deras rättigheter, vilka är skyddade av artikel 17 i EU-stadgan. Förändringar som negativt påverkar värdet av skyddade rättigheter måste noga övervägas och ske på ett sådant sätt att de allvarigaste konsekvenserna minimeras. Vad gäller de frågor som inte direkt adresseras i promemorian, till exempel förhållandet till Romkonventionen och Kvantum-domens konsekvenser, emotser SAMI regeringens fortsatta analyser och bedömningar.

Tiden mellan beslut och ikraftträdande kommer att bli orimligt kort

Av regeringens promemoria framgår att förordningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 mars 2025, trots att remisstiden går ut den 12 december 2024. Tiden mellan regeringsbeslut och ikraftträdande kommer att bli orimligt kort och SAMI motsätter sig förslaget datum för ikraftträdande. Förordningsändringen kommer att få allvarliga konsekvenser oavsett när den införs men om inte tidpunkten för ikraftträdande ändras kommer den korta tiden och det valda datumet i sig få betydande ekonomiska konsekvenser.

Prisjusteringar kommer inte kunna omförhandlas och implementeras i tid

SAMI är skyldigt att följa svensk lagstiftning och till dess annat är beslutat måste ömsesidighetsprincipen tillämpas. Det finns inget som helst intresse från musikanvändarna att förhandla om prisjusteringar när det saknas rättsliga förutsättningar att överhuvudtaget få till stånd en höjning av tarifferna. Den föreslagna tidpunkten för ikraftträdande innebär att samtliga prisjusteringar för samtliga marknader måste omförhandlas och träda ikraft inom någon månad. Det är inte realistiskt. Förordningsändringen måste införas på ett sådant sätt att SAMI ges rimliga förutsättningar att försöka mildra de allvarliga ekonomiska förlusterna för svenska artister och musiker samt de svenska indiebolagen.

Musikanvändarna kommer också drabbas av den korta framförhållningen

Musik har en mycket stor affärsmässig potential för många verksamheter. SAMI:s insamling omfattar ett stort antal kunder, såsom butik-, restaurang-, hotell- och gymkedjor, som använder musik i sin verksamhet och investerar årligen åtskilliga miljoner i musiken. SAMI har ca 40 000 verksamheter som betalar för sin musikanvändning, allt från enskilda firmor till börsnoterade bolag och statliga myndigheter. Om ändringarna träder i kraft enligt förslaget kommer prisjusteringar att ske under löpande budgetår och för många av musikanvändarna kommer prisjusteringarna uppgå till betydande belopp. Det finns ungefär ett hundratal verksamheter

⁶ Av SAMI:s årsredovisning för år 2023 framgår att offentligt framförande- samt radio- och TV-marknaden stod för 94 miljoner kr respektive 63 miljoner kr av SAMI:s totala insamling om 250 miljoner kr år 2023. Vänligen notera att dessa siffror endast avser SAMI:s del av insamlingen och inte Ifpis.

som betalar mellan 2–6 miljoner kr per år till SAMI/IFPI och om samma prisjustering skulle införas i Sverige som i Danmark skulle det röra sig om miljonbelopp för många av dem.

För att säkerställa musikanvändarnas förtroende måste SAMI också ges möjlighet att kommunicera förändringar så transparent som möjligt, med god framförhållning och respekt för kundernas affärsprocesser. Detta gynnar på sikt användningen av skyddad musik och därmed också rättighetshavarnas intressen.

Mars-månad är ett dåligt alternativ ur ett systemtekniskt- och redovisningsperspektiv

Det finns flera skäl som motiverar att författningsändringar som påverkar verksamheter förläggs till helårsskifte och att de inte förläggs till ett pågående budgetår. Många affärssystem, däribland SAMI:s, är uppbyggda för att kunna hantera brytpunkter kring helårsskifte. De är däremot inte uppbyggda för att – med kort framförhållning – hantera större förändringar vid enskilda månader. Prisjusteringar för hela marknaden och kundstocken genomförs enbart inför nytt kalenderår av systemtekniska skäl. Att genomföra stora förändringar med kort varsel och vid en enskild månad under året, är inget som stöds av SAMI:s affärssystem idag.

Om regeringen inte ändrar tidpunkten för ikraftträdandet till helårsskifte kommer enbart kostnaderna för att ändra i SAMI:s affärssystem att kunna uppgå till närmare en halv miljon kr. Det valda datumet för ikraftträdande medför även ökade kostnader för fakturering som kommer uppgå till närmare 400 000 kr. I dessa beräkningar har inte hänsyn tagits till kostnaderna för SAMI:s egen personal att hantera systemförändringarna och arbetstiden som läggs ned för fakturering samt hantering av redovisning. Det är kostnader som också kommer behöva bäras av svenska artister och musiker. SAMI vill även understryka att ingen verksamhet påbörjar ombyggnation av sina affärssystem innan det finns ett direkt lagkrav med tydliga kriterier och datum att förhålla sig till. Regeringen kan alltså inte förvänta sig att SAMI, eller andra berörda aktörer, ska göra sådana investeringar innan det finns ett regeringsbeslut.

Även musikanvändarna kommer, i olika utsträckning, drabbas i form av onödigt ytterligare administration och därmed ökade kostnader. Omkring 40 000 svenska bolag, myndigheter och organisationer kommer behöva behandla minst dubbla fakturor⁷ om någon annan tidpunkt än årsskifte väljs.

Den mest betungande onödiga administrativa konsekvensen av att förlägga ikraftträdandet till den 1 mars 2025 är att de kunder som redovisar sin musikanvändning kommer behöva redovisa flera gånger. SAMI:s kunder redovisar sin musikanvändning på olika sätt. Exempelvis redovisar hotell antalet uthyrda nätter och gym antalet pass. Denna redovisning är väldigt viktig, men musikanvändarna anser redan i dag att den kan vara betungande. Inga kunder redovisar per månad, utan samtliga redovisande kunder gör det per helår eller halvår och kommer behöva dela upp sina redovisningar i flera perioder om 1 mars 2025 väljs som ikraftträdandedatum. SAMI ser framför sig att musikanvändarna kommer att anse att regeringens val av tidpunkt är ytterst olämplig och den kommer leda till omfattande merarbete för alla inblandade.

⁷ En faktura kommer avse tidigare pris och den andra nytt pris med anledning av ändringen.

Regeringen bör överväga hur de drabbade kan kompenseras långsiktigt

Överföring av intäkter från svenska och europeiska rättighetshavare till (i huvudsak) amerikanska repertoarägare och artister borde mötas med kompensatoriska åtgärder. Ändringarna drabbar en rättighetshavargrupp som redan idag har väldigt låga ersättningar.

Bakgrundsmusiker står, som regeringen känner till, exempelvis oftast helt utanför streamingekonomin. Artister som har royaltyavtal kan ha rätt till en mindre del av musikbolagens streamingintäkter, men de allra flesta svenska artister har för låga ersättningar. Artister och musiker utgör en extremt viktig del av det svenska musiklivet och om regeringen vill kunna försätta hänvisa till "det svenska musikundret" måste regeringen vidta åtgärder för att stödja denna yrkesgrupp. Den svenska musikbranschen är ett ekosystem där alla aktörer måste kunna överleva för att det ska fungera. Den absolut viktigaste och mest brådskande åtgärden är att införa en obligatorisk minimiersättning för streaming som inte kan förhandlas bort, det vill säga en oavvislig ersättningsrätt. Eller med andra ord, en rättvis ersättning för streaming.

SAMI vill även starkt uppmana regeringen att överväga särskilda stödinsatser för att kompensera för intäktsbortfallet och värna musikens ekosystem. exempelvis genom ett riktat kulturstöd eller näringspolitiska åtgärder. Dessutom vill SAMI understryka behovet av stärkta rättigheter inom ramen för streamingekonomin och den växande marknaden för AI-genererad musik. Den skevhet som idag råder till utövarnas nackdel är ett hot mot musikens ekosystem och behovet av åtgärder både på EU-nivå och nationell nivå är stort.

Regeringens fortsatta arbete inom EU

Avslutningsvis vill SAMI tacka regeringen och de tjänstemän på Regeringskansliet som har gjort sitt yttersta för att den tidigare kommissionen skulle lägga fram ett förslag till direktiv på EU-nivå. Nu måste samma kraft och engagemang läggas på den nya kommissionen och SAMI ser fram emot att arbeta tillsammans med regeringen i denna viktiga fråga.

Stefan Lagrell

Verkställande direktör